

ПІДПРИЄМСТВО У ФОРМУВАННІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ

© Шумлянська О.В., 2003

Розглянуто форми та методи реалізації соціальної політики, роль держави у стимулюванні інвестиційних та інноваційних програм, проблему участі підприємств у соціальному розвитку суспільства.

Forms and methods of social policy realization, role of government in stimulation of investment and innovation programs as well as participation of the enterprise in social development of the society are reviewed in the paper.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Одним з головних організаційних питань соціального розвитку є формування відповідних програм, що визначають соціальні пріоритети розвитку держави, регіону, міста чи іншого населеного пункту, колективу підприємства (установи, організації). Відповідно до визначених пріоритетів у програмі формується низка завдань для конкретних виконавців – учасників програми. Визначаються також склад і джерела отримання матеріальних і фінансових ресурсів, якісний склад і чисельність задієних трудових ресурсів. Залежно від масштабності завдань і наявних ресурсів визначаються строки розв'язання соціальних проблем шляхом реалізації запланованих соціальних програм. При цьому власні фінансові ресурси учасників програми, зокрема фінансові ресурси підприємств відіграють важливу роль у досягненні поставленої програмної мети. Саме фінансові ресурси суб'єктів господарювання є головним джерелом для створення різноманітних фондів забезпечення соціальних програм. Внаслідок перерозподілу фінансових ресурсів підприємств створюються бюджетні і спеціальні урядові та місцеві позабюджетні соціальні фонди, що використовуються у найрізноманітніших напрямках соціального забезпечення і для реалізації соціальних заходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Дослідженню проблем програмування соціального розвитку присвячено багато робіт. Цим питанням цікавилися і в часи планової економіки, коли декларувалася необхідність першочергового вирішення соціальних проблем трудових колективів, окремих населених пунктів і регіонів, країни загалом. До числа таких соціально значимих проблем належали і належать нині: житлова, комунального обслуговування, культурно-просвітницька, медичного забезпечення, формування здорового способу життя, сприятливого психологічного клімату у виробничому колективі та інші. Названі проблеми і в майбутньому також будуть актуальними, оскільки їх розв'язання завжди відповідає лише певному етапу життя суспільства, певним соціальним стандартам, що змінюються в часі, набувають нової якості, нових кількісних параметрів. Саме тому від норми у п'ять – сім квадратних метрів на одну особу перейшли до норми двадцять метрів, від корисної площі житлових приміщень перейшли до загальної площі і таке інше. Не в останню чергу подібні переміни у

соціальних нормативах і нормах (стандартах) пов'язані з необхідністю вимірювання витрат не лише на ті вигоди, що безпосередньо використовуються окремими громадянами, але також із забезпеченням транспортування, подання корисних вигод (ресурсів для таких вигод) у певну точку їх споживання чи використання. У ринкових умовах вкрай важливим аспектом є всеохоплююче вимірювання затрат і формування реальної ціни соціальних благ. Нині відсутні будь-які підстави для приховування реальної картини затрат на ту чи іншу соціальну послугу, соціальне благо. Ідеологічна зашореність, прагнення приховати вартісний аспект соціальних гарантій, соціального забезпечення за гаслами державної відповідальності перед громадянами і прийдешніми поколіннями залишилися у минулому. Проте варто сказати про вироблену звичку щодо соціальних очікувань, бажання отримати від держави якісь соціальні блага, пільги тощо. В ринкових умовах господарювання такі очікування для переважної більшості людей (особливо працездатних) є абсолютно безпідставними. Однак все ще подібні очікування з'являються і час від часу нагадують про себе, в тому числі при виставленні деяких претензій до керівників підприємств як з боку працівників підприємства, так і з боку керівників місцевих органів влади та місцевого самоврядування. Нагадаємо, що в минулому саме підприємства були постачальником фінансових ресурсів для реалізації соціальних програм. При розв'язанні соціальних проблем визначальною вважалася роль виробничих колективів, на які покладалося не лише організаційно-правове оформлення відповідних соціальних рішень, але й фінансове забезпечення їх впровадження.

Цілі статті. Розглянути соціальну політику, її форми та методи реалізації. Визначити роль держави у стимулюванні інвестиційних та інноваційних програм та участь підприємств у соціальному розвитку суспільства.

Основний матеріал дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Місце підприємства та його фінансів в реалізації соціальних програм і сьогодні неможливо переоцінити. Соціальні програми, що реалізуються на різних рівнях – загальнодержавному, регіональному, місцевому, – мають на меті підвищення рівня соціального розвитку, досягнення цілей соціальної політики, в кінцевому підсумку покращання життєвого рівня кожного громадянина держави. Необхідність реалізації соціальних заходів визнана в усіх країнах. У такому контексті висловлюються усі дослідники зазначеної проблеми, а тому щодо постановки проблеми дискусій не виникає. Проте характер соціальних заходів, їхній склад, способи проведення визначаються конкретними умовами. Одним з головних аспектів проведення соціальної політики є фінансування. Різні за своїм економічним розвитком країни вирішують фінансову проблему по-своєму, з урахуванням особливостей національних економік. Однак є певні спільні, схожі риси в економічному та соціальному розвитку окремих країн, що дозволяє говорити про групи країн, про подібні методи реалізації соціальних програм. Щодо України, то для неї є цікавим досвід країн з перехідною, змішаною економікою, зокрема країн СНД, країн Східної Європи, а також деяких країн Азії, Африки та Латинської Америки. Цей досвід вже достатньо відомий в Україні завдяки виданням [3–8]. Проте можна вважати за доцільне нагадати про деякі висновки дослідників з тим, щоби пояснити нашу позицію.

Перед тим, як зробити короткий екскурс у зміст висновків інших авторів, сформулюємо нашу **гіпотезу щодо розглядуваної проблеми**. Отже, ми розглядаємо соціальну політику як

деяку мету, комплекс пріоритетних завдань державного управління, для реалізації якого необхідні фінансові ресурси з точки зору доходів держави, а також активна інвестиційна політика суб'єктів господарювання, яка б давала можливість збільшити кількість робочих місць, загальну суму доходів працюючих та непрацюючих громадян і тим самим скоротити державні витрати на підтримку безробітних, малозабезпечених та непрацевдатних. Здійснити викладене можливо лише за рахунок реалізації відповідних стратегій розвитку підприємств, що певною мірою вимагає сприяння, а подекуди управління з боку держави.

Розглядаючи форми та методи реалізації соціальної політики, джерела їх фінансування, ми прагнемо побачити, що усі вони спираються на фінанси підприємств, на їх ефективну виробничо-господарську та комерційну діяльність. Для того, аби цей виклад був об'єктивним, нам вважається за доцільне скористатися результатами досліджень соціального аспекту проблеми іншими авторами, зокрема Т. Ганслі [6].

Для змішаної економіки, як відомо, притаманне змішане фінансування, змішана фінансова участь різних зацікавлених сторін в реалізації конкретних завдань.

У ринковій економіці базовим є принцип отримання максимально можливого прибутку на вкладений капітал. У соціалізованому секторі змішаної економіки для розв'язання проблем, що відомі під назвою “провалів ринку”, вироблено економічний механізм, який передбачає особливі умови господарювання для суб'єктів, діяльність котрих орієнтована не стільки на ринкову кон'юнктуру, скільки на задоволення життєво важливих потреб членів суспільства.

Такий економічний механізм отримав назву некомерційного господарювання; різні його організаційно-правові форми широко використовуються у всіх країнах. Основними відмінностями некомерційних організацій є відсутність орієнтації їх діяльності на отримання прибутку, виконання чітко сформульованих цільових соціальних функцій, можливості ефективного громадського контролю за їх діяльністю.

В умовах змішаної економіки різноманітними є також джерела фінансування соціальних програм. Поряд з внутрішньодержавними використовуються зовнішні джерела фінансування соціальних заходів (кредити міжнародних фінансово-кредитних організацій, іноземних урядів, банків тощо).

Методи, використовувані для фінансування соціальної політики, а також шляхи їх реалізації безпосередньо впливають на результати. Нижче наводяться приклади можливих методів отримання коштів на соціальні програми. Приклади, як вже обґрунтовувалося вище, для об'єктивності підходу до проблеми, яку ми маємо дослідити, взяті з інших джерел, зокрема [6, 7, 8].

Оподаткування прибутків (заробітної плати, приросту з капіталу, інвестицій, заощаджень, трансфертів), виробництва, споживання, торгівлі. На розподіл податків серед груп населення безпосередньо впливає обраний спосіб фінансування. Наприклад, внески за платіжною відомістю прямо сплачують робітники та фірми, а непрямо – споживачі продукції промисловості. Оподаткування прибутків дозволяє урядові накладати обтяження соціальних витрат відповідно до прибутку фізичної особи. Хоча це може не торкатися особи, яка має малий прибуток, проте вже володіє досить значними статками. Зменшення податків (також відоме як податкові видатки). Дуже поширеним заходом уряду щодо розподілу пільг або заохочення певних видів соціально бажаної поведінки стало зменшення

платникам податків окремих сум податкових зобов'язань. Цей захід провадиться різними методами, серед яких є такі:

а) податкові відрахування (віднімання окремих коштів або субсидованих сум від податкової суми, якою обчислюються податкові зобов'язання на прибуток);

б) податкові кредити (віднімання обумовленої суми від ще не сплачених податків);

в) відшкодування податкових кредитів (повернення особі готівкою якихось сум податкових кредитів, що їх вона не в змозі використати внаслідок низьких прибутків, а отже – низьких податкових зобов'язань);

г) податкові відстрочення (відстрочення податкового зобов'язання на певний прибуток. Наприклад, якщо він використовується для заощаджень на час виходу у відставку, прибуток може не оподатковуватися до того часу, коли він буде вилучений із плану заощадження);

д) податкові знижки (повернення фізичним особам певної частини вже сплачених ними податків, або, в окремих випадках, оплачених іншими. Наприклад, повернення частини майнових податків, сплачених власниками нерухомості, орендарями) [6]. Податкові платежі та податкові пільги торкаються кожного підприємства. Відома західна практика щодо участі підприємств у фінансуванні соціальної сфери і окремих соціальних заходів безпосередньо впливає і залежить від механізму податкового заохочення. Зниження державою податкового тиску на підприємства стимулює останні до участі у фінансуванні за рахунок власних коштів таких сфер, як освіта, охорона здоров'я та інші.

Винагороди, внески і премії. Існує декілька прикладів, коли соціальні пільги супроводжуються зобов'язаннями заплатити винагороду. Такі винагороди (з використанням обтяжень або спільних платежів) можуть спрямовуватись безпосередньо на розподіл коштів між фізичною особою, що користується послугою, та суспільством. Ці винагороди особливо популярні за обставин, коли рішення про користування послугою покладене на особу і коли, внаслідок цього, можливим є зловживання послугою або користування нею тоді, коли в цьому немає необхідності. З такими винагородами пов'язані численні служби піклування про здоров'я. Окремі форми соціального страхування здійснюються з допомогою платежів, що їх вносять деякі або всі групи, котрі одержують зиск від страхування. Ці платежі можуть набувати форми премій і в такому разі вважаються авансовою купівлею страхування. Суми можуть варіюватися відповідно до такого фактора страхування, як величина сім'ї. Альтернативно можливі і внески, що їх відраховують наймані робітники або працедавці. Тоді внесок може не бути обумовленою сумою, як у випадку з премією, а становити відсоток від окладу або платіжної відомості [6].

Приватизовані або усупільнені кошти. Багато соціальних винагород стали доступними завдяки законодавству, яке наклало зобов'язання на частину приватної групи населення, а саме на працедавців, бізнесменів – фізичних осіб. Сюди входять винагороди працівникам та права робітників, обов'язкове приватне страхування або заощадження, обов'язкові спеціальні пільги, наприклад, квоти на наймання людей із груп меншин або вимоги опорядження житла чи транспортних засобів для інвалідів [6].

Приватна благодійність. У різних країнах здійснення приватної благодійності або розрахунки за неї різні, і в окремих царинах життя вона перебуває поза сферою соціальної політики, оскільки безпосередньо не зачіпає державу. Проте в деяких країнах при складанні державних планів відверто береться до уваги і приватна благодійність. Наприклад, у Канаді

значна кількість служб громадського рівня оплачуються повністю або частково за посередництвом організованої приватної добротності. Це організація “Спільний шлях/центр”, що є практично в кожному місті країни. Вона збирає гроші (понад 100 мільйонів доларів США на рік) для допомоги сервісним організаціям. Ці організації доповнюють проведення громадської соціальної політики за надзвичайних ситуацій, організують нові служби і гарантують підтримку заходам соціального сервісу загалом. Хоча ці організації загалом збирають фонди в суспільстві, уряд надає їм спеціальні привілеї та винагороди, наприклад, допомагає проводити у громадському сервісі кампанії для збирання фондів [6].

Громадська ініціатива. Багато соціальних програм починають діяти лише тоді, коли створюється бажаний рівень громадської ініціативи та підтримки. Особливо це виправдано в житловому будівництві, де останнім часом безпосереднє державне будівництво громадського житла майже припинилось, зате почалось асигнування громадських некомерційних груп, що будують житло. Ці групи здатні надавати реальну підтримку і створювати ресурси за рахунок власної ініціативи і внаслідок приватного фінансування, що тепер не так обтяжує громадські житлобудівні бюджети. Подібні підходи бачимо і в розвитку нових закладів охорони здоров'я. Наприклад, уряди можуть висловлювати готовність підтримати операційні витрати на нову дитячу лікарню, проте зробити це лише після того, як суспільство створило достатню кількість приватних фондів, щоб сплатити капітальну вартість закладу [6].

Особисті та сімейні зобов'язання. При зростанні потреби в спеціальних службах догляду літніх людей і непрацездатних членів сімей та у фінансовій підтримці дітей при роздільному проживанні або розлученні подружжя, держава має приділяти дедалі більше уваги сімейним зобов'язанням. У минулі роки це питання не було таким важливим – адже внесок, що його могли зробити члени сім'ї з низьким рівнем прибутків, не вважався достатнім, аби витратити великі зусилля. Тепер усе не так. Чимало бідних дітей зараз перебуває в сім'ях з одним із батьків або ж у родинах, де він вступив у шлюб із іншим партнером. Важливість фінансових внесків подружжя, що не є опікуном дитини, швидко зростає. Тому зараз деякі уряди дбають про встановлення належних рівнів фінансової підтримки і стежать за тим, щоб ці відрахування робилися [6].

Часткові, зменшені, перехідні субсидії. Часткові чи тимчасові стимули зазвичай надаються для заохочення людей зробити важливий вибір. Подібні субсидії можуть заохотити людей, що одержують соціальну допомогу, заробити гроші на погашення принаймні частини своїх фінансових потреб. Звільнені від податку заробітки, змінні шкали трансфертних знижень, гранично допустимі видатки, пов'язані з заробітком, – усе це методи, спрямовані на залучення ресурсів поза соціально-політичним бюджетом. Щоб полегшити перехід, можна на короткий строк завести особливі оздоровчі виплати [6].

Гарантований чи субсидований приватний кредит. Деякі соціальні виплати фінансуються приватно із залученням урядових кредитних підкріплень чи гарантій. Гарним прикладом такого методу є студентські позики для навчання підвищеного типу, коли студент бере приватну позику з умовою її пізнішого повернення. Кредит цей доступний, бо позику підтримує держава. Інший приклад – це коли сім'ям з обмеженими активами, які одержали можливість стати домовласниками внаслідок заставної гарантії уряду, знову видається соціальна виплата на трансферт без прямих витрат [6].

Капітальна конверсія. Громадські активи – належна урядові земля, помешкання, громадські будівлі іноді можуть бути перетвореними у соціальне майно через передачу їх у користування за низькими цінами житловим кооперативам, групам самодопомоги, групам проектів суспільного економічного розвитку тощо [6].

Використання державної інфраструктури. В окремих випадках соціальним органам може бути дозволено користуватися громадськими засобами, які допомагають зменшити плату за надання послуг. Один з найпоширеніших прикладів – використання шкіл або оздоровчих засобів для забезпечення служб догляду за дітьми або дорослими [6].

Вище вже зазначалося, що усі форми соціальної допомоги спираються на кошти, отримані в реальному секторі економіки, а це й означає залежність соціальної політики від стану справ у господарюючих суб'єктів. У деяких випадках такі суб'єкти самі надають допомогу, що можливо лише за нормального їх фінансового становища. У переважній більшості випадків мова йде про підтримку з боку держави, кошти якої є перерозподіленими через бюджетні та позабюджетні фонди коштами підприємств. Отже, наша гіпотеза є цілком вірною, підтвердженою класифікацією Т. Ганслі. Проте стан справ в Україні не є ідентичним до стану інших держав, а тому виникають певні відхилення від тих стандартних схем, що склались у перехідних умовах господарювання у країнах Південної Америки чи Азії.

Видається важливою проблема участі підприємств у соціальному розвитку суспільства. Підприємства відіграють роль активних учасників соціальних програм, соціальних інноваторів і водночас кредиторів цих соціальних заходів. Ситуація в Україні є цілком визначеною, а її характерними та відмінними рисами є спадковість радянської економіки, що була побудована на пріоритеті: надвеликих підприємств, жорсткої централізації матеріальних та фінансових потоків, адміністративних методів керівництва і недопущенні несанкціонованої згоди ініціативи. У соціальній політиці переважала така сама зацентралізованість, прагнення усе спланувати через центр і обов'язково підкреслити удавану рівність. При цьому соціальні програми поступалися за пріоритетністю програмам військово-промислового комплексу, різноманітним та численним галузевим програмам, на кшталт будівництва великих каналів для поєднання морів, для повертання річок, для меліорації тощо. Звичайно, що така політика не могла не позначитись на стані економіки України у перехідний період, оскільки співвідношення видатків бюджету на економіку та на соціальну сферу неможливо змінити одномоментно, не втративши певних позицій. Скорочуючи витрати на економіку, держава неминує ускладнювала соціальні проблеми, адже саме держава до того виступала замовником багатьох видів продукції та послуг, саме держава була головним інвестором інноваційних проектів та програм, саме держава була і кредитором, і гарантом за усіма програмами. Інакше кажучи, держава давала кошти на соціальні програми опосередковано, тобто фінансуючи економіку. Спроба напряму перейти до фінансування соціальних виплат, оминаючи вкладання коштів в економічні проекти, безперечно мала привести до проїдання державних фінансів, оскільки для економіки, де власне й повинні з'являтися ці фінансові ресурси, інвестора вчасно не було знайдено. Сподівання на появу вільних коштів у населення не могли справдитися, бо кількість працюючих стрімко скорочувалася через скорочення фінансування економічної сфери державою. Прихід іноземного капіталу не був належним чином підготовлений, адже для цього не було створено ні правових, ні економічних засад. Країна цілком закономірно прийшла до того стану, який характеризувався спадом виробництва, скороченням робочих місць, закриттям

підприємств, особливо великих, для яких звуження внутрішнього ринку (від масштабів ЄС до лише України) є фактором неминучої загибелі, та при цьому перешкодами на шляху розвитку малого та середнього бізнесу, з яким лише й можна пов'язувати підтримку певної кількості зайнятих, підтримку на деякому мінімальному, у перехідних умовах, рівні попиту. За таких обставин мали загостритися соціальні проблеми, проте мав настати момент, коли, нехай і не зовсім керований, розвиток дійде до рівня, на якому вже можна говорити про наявність необхідної критичної маси малих та середніх підприємств, певних передумов для реанімації визначених як пріоритетні великих підприємств. При цьому важливо, що можна вже достатньо чітко говорити про ті підприємства, які за будь-яких обставин мають бути під контролем держави. Саме такі умови спонукають визначитися щодо стратегій розвитку підприємств, щодо ролі держави у регулюванні економіки. Державний чинник є дуже важливим для економічного піднесення. При цьому слід знайти такий спосіб поєднання державних і суспільних інтересів з інтересами бізнесу усіх рівнів, коли б обраний шлях інноваційного розвитку економіки був максимально сприятливим для соціальних програм.

Висновки. Безумовно, в певному сенсі держава має поступитися в економічній сфері задля ринкового трансформування, але лише держава може зробити необхідні поступки. За певних обставин держава має взяти на себе не стільки відповідальність, скільки ініціативу щодо розвитку окремих національно значимих економічних об'єктів чи галузей. Зокрема, відповідальність, яку державні органи несуть за стан справ у соціальній сфері, вимагає активізації державних стимулів для підприємств щодо їх участі у фінансовому, матеріальному та організаційному забезпеченні соціальних програм. Більше того, з огляду на активізацію і пріоритет інноваційного розвитку підприємств необхідно забезпечити позитивні переміни у соціальній сфері завдяки впровадженню інновацій.

На наш погляд необхідно розробити такий механізм державного стимулювання підприємств, за якого зацікавленість останніх в реалізації інновацій буде напряму пов'язана з розв'язанням соціальних проблем. Вище наводилися різноманітні способи фінансового забезпечення соціальних програм. Якщо в ланцюг “держава – фінансові ресурси (пільги) – соціальні програми” вбудувати ланку інноваційного характеру, яка фінансується або за кошти бюджету (державного чи місцевого), або за кошти самого підприємства (наприклад, за рахунок пільг з оподаткування), тоді може виникнути механізм продуктивного вкладення коштів з позитивним соціальним ефектом. Тоді ланцюг буде виглядати так: “держава – фінансові ресурси (пільги) – **інвестиції в інновації – додатковий прибуток від інновацій** – соціальні програми”. Звичайно, такий механізм має набути юридичного оформлення, а підприємства, що вступають з державними органами чи з органами місцевого самоврядування у стосунки, відповідно до цього механізму мають взяти на себе цілком визначені юридичні зобов'язання. Держава, із свого боку, має розробити ефективний механізм контролю за підприємцями щодо виконання ними зобов'язань за отримані кошти (пільги) і реалізацію відповідних соціальних завдань.

Такими напрямками можуть стати дослідження проблем співпраці державних бюджетних та позабюджетних фондів з фондами грошових коштів підприємств. Державні органи через систему законів, відповідних норм і нормативів щодо оподаткування та відрахування коштів можуть впливати на фінанси підприємств, формувати клімат співробітництва соціальних фондів з підприємствами, що є власниками фінансових ресурсів, які можуть спрямовуватися на різноманітні соціальні програми. При цьому важливо розвинути саму

фінансову основу функціонування підприємств, що є фінансовою базою державних фінансів і провідним джерелом інноваційного розвитку суб'єктів господарювання. Ось чому важливо виробити правильні для сучасного етапу розвитку економіки та суспільства методи оцінювання соціальних наслідків інноваційного розвитку.

1. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. *Основы менеджмента: Пер. с англ.* – М.: “Дело”, 1992. – 702 с. 2. Peter F. Drucker. *Management: Taskt, Responsibilities, Practices.* – New Jork: Harper & Row, 1973. – P. 61. 3. Сакс Дж., Пивоварський О. *Економіка перехідного періоду: Уроки для України / Пер. з англ. О. Пивоварський.* – К.: Основи, 1996. – 345 с. 4. Горбач Н., Летуца О., Тарасевич В. *Національна економіка: мета та результати: Курс лекцій / Дніпропетровський філіал УАДУ.* – Київ – Дніпропетровськ, 1996. – 32 с. 5. Розпутенко І. *Управління державними видатками в перехідних економіках.* – К.: Основи, 1993. – 223 с. 6. Ганслі Т. *Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки / Пер. з англ. О. Перепада.* – К.: Основи, 1995. – 237 с. 7. Гайдуцький П.І., Подолева О.Є. *Фінансування соціальної політики: Навч. посібник.* – К.: Вид-во УАДУ, 1995. – 72 с. 8. *Бюджетно-налоговая сфера. Эффективность, проблемы дальнейшего развития.* – М.: РАГС, 1996. – С. 94.

УДК 339.138

В.П. Штуль

Київський національний економічний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ: РОЛЬ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ

© Штуль В.П., 2003

Розглядаються поняття послуги, загальні та специфічні особливості освітньої послуги, подається їх класифікація для моніторингу конкурентів та сегментації ринку. Характеризуються способи забезпечення конкурентних переваг ВНЗ поточного періоду та акцентується увага на засобах конкурентоспроможності освітньої послуги у майбутньому періоді, врахуванні всіх складових, особливо матеріально-технічної бази ВНЗ.

The essence of service, general and specific peculiarities of educational service is viewed, provided their classification for competitors and market segmentation monitoring. We also characterized ways of obtaining competitive advantages of Higher Educational Establishments at the running period and emphasized measures of educational service competitiveness in the future incanting all elements, especially of material and technical base of Higher Educational Establishments.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Тривалий період розвитку суспільства радянської доби відрізнявся від більшості розвинених країн підходами до його організації, функціонування окремих сфер, передусім економічної і соціальної та визначенням пріоритетів. Трансформа-